

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 7, 2021 | 29.07.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.7.87](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.7.87)

УДК 338.2:351.863

В. Ф. Гарькава,
к. е. н., доцент, ректор,
ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»
ORCID ID: 0000-0003-3033-8515
А. Ю. Кліщевська,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту та фінансів,
ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»
ORCID ID: 0000-0001-7057-9810

МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ У КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ЙОГО РЕСУРСНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ

V. Harkava
PhD in Economics, Associate Professor, Rector,
Pylyp Orlyk International Classical University
A. Klishchevs'ka
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management and Finance,
Pylyp Orlyk International Classical University

SIMULATION OF ECONOMIC SECURITY OF THE REGION IN THE CONTEXT OF MANAGING ITS RESOURCE SUPPORT

Актуальність статті обумовлена тим, що в умовах об'єктивно існуючої обмеженості, а також нерівномірності розподілу по територіях країни ресурсів різного виду на кожному етапі регіонального стратегування ставиться завдання пошуку шляхів і варіантів досягнення повного і / або достатнього ресурсного забезпечення стратегій сталого і збалансованого розвитку регіонів. Крім того, необхідність залучення в загальнонаціональні процеси модернізації всіх територій країни (які як володіють збалансованим і достатнім ресурсним забезпеченням, так і характеризуються надлишком одних і недоліком інших ресурсів) в ситуації існуючої деформації внутрішньорегіональних відтворювальних пропорцій соціально-економічного розвитку цілого ряду територій, посилення тенденцій надконцентрації ресурсів в окремих «точках зростання» і загострення соціальної напруженості на «периферії», а також ряду інших об'єктивних чинників підтверджує високу значимість стимулювання розвитку відсталих (депресивних) територій через залучення їхнього ресурсного потенціалу в міжрегіональну взаємодію. На користь такого висновку говорить також об'єктивно існуюча нерівномірність розміщення, зокрема, ресурсів інноваційного розвитку між регіонами, а також в межах одного регіону, і цілий ряд інших чинників. Усе це свідчить про принципову важливість суттєвого розвитку системи регіонального управління ресурсним забезпеченням в напрямку досягнення збалансованості в системі відносин «центр-периферія» за рахунок інкорпорування в її структуру комплексного інструментарію оцінки готівкового ресурсного потенціалу на різних територіях і підтримки прийняття ефективних управлінських рішень щодо його цілеорієнтованого використання. Встановлено, що практична реалізація розробленої моделі забезпечення

економічної безпеки регіону за допомогою стратегії сталого розвитку дозволить регіональним підприємствам забезпечити фінансово-економічний стан, при якому забезпечується своєчасне погашення зобов'язань, виконання соціальних функцій і є достатній економічний потенціал, що дозволяє функціонувати в умовах глобального кризового менеджменту. Відзначено, що сучасна світова фінансова криза, що має глобальний і системний характер, виявила недолік ефективних теоретичних підходів до розробки практичних методів подолання кризових явищ, які використовуються в рамках менеджменту регіонів. Це зумовлює необхідність вдосконалення системи глобального кризового менеджменту, що сприяє адекватному реагуванню на кризові явища і ґрунтується на інноваційних підходах і застосуванні сучасних концепцій сталого розвитку з метою забезпечення економічної безпеки.

The relevance of the article is due to the fact that in the conditions of objectively limited, as well as uneven distribution of resources of different types at each stage of regional strategy, the task is to find ways and options to achieve full and / or sufficient resources for sustainable and balanced regional development. In addition, the need to involve in national processes of modernization of all territories (which have a balanced and sufficient resources and are characterized by an excess of some and a lack of other resources) in a situation of existing deformation of intra-regional reproductive proportions of socio-economic development of a number of territories. resources in some "growth points" and exacerbation of social tensions on the "periphery", as well as a number of other objective factors confirms the high importance of stimulating the development of backward (depressed) areas through the involvement of their resource potential in interregional cooperation. This conclusion is also supported by the objectively uneven distribution of, in particular, resources for innovative development between regions, as well as within one region, and a number of other factors. All this indicates the fundamental importance of significant development of the regional resource management system in the direction of achieving balance in the system of relations "center-periphery" by incorporating into its structure a comprehensive tool for assessing cash resource potential in different areas and supporting effective management decisions on its targeted use. . It is established that the practical implementation of the developed model of economic security of the region through the strategy of sustainable development will allow regional enterprises to ensure financial and economic condition, which ensures timely repayment of obligations, social functions and sufficient economic potential to operate in a global crisis. management. It is noted that the current global financial crisis, which has a global and systemic nature, has revealed a lack of effective theoretical approaches to developing practical methods of overcoming crisis phenomena used in regional management. This necessitates the improvement of the global crisis management system, which contributes to an adequate response to crisis phenomena and is based on innovative approaches and the application of modern concepts of sustainable development in order to ensure economic security.

Ключові слова: економічна безпека регіону; моделювання; ресурсне забезпечення; управління.

Key words: economic security of the region; modeling; resource provision; management.

Постановка проблеми. Глобальна економічна система знаходиться на стадії свого активного формування і розвитку. Її межі та умови існування постійно змінюються, що супроводжується кризами, від яких страждають господарські системи всіх країн - учасниць світової економіки.

Глобальний кризовий менеджмент - це скоординовані дії, спрямовані на запобігання розвитку кризи, ослаблення гостроти кризи і усунення його негативних наслідків. Істотний внесок у висвітлення даного питання також внесли: І.Я. Богданов, М.А. Блауг, Б. Бухвальд, Г.С. Вечканов, С.Ю. Глазьев, С. Губанов, Г.Г.Дімітріаді, М.І.Дзліев, Л.С. Іщенко. Формуванню методології сталого розвитку присвячені праці фахівців з екологічної економіки: Дж. Бартолом'ю, Л. Брауна, Г.Дейлі, П.Девіса, Р. Констанзи і ін. В роботах Норберта Тома, Йоханнеса Рюегг-Штюрма велику увагу приділено управлінню змінами при виникненні і розвитку кризових явищ. Разом з тим в наявних дослідженнях з кризового менеджменту не враховуються галузеві особливості галузей регіонів і специфічні ризики, характерні для інтегрованих господарств та підприємств регіонів. Недостатньо розробленими і дискусійними залишаються питання, пов'язані із забезпеченням

економічної безпеки за допомогою стратегії сталого розвитку регіонів в умовах глобального кризового менеджменту. У зв'язку з цим існує об'єктивна необхідність розробки комплексу методичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки регіону за допомогою стратегії сталого розвитку [1, с. 25].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній і зарубіжній літературі існують такі підходи до визначення поняття економічної безпеки регіону: системний, ситуаційний, функціональний і процесний. Розглянемо більш детально кожен з підходів. Системний підхід передбачає ставлення до економічної безпеки регіону як до його стану, який визначається переважно впливом зовнішнього середовища. Прихильники цього підходу розглядають економічну безпеку регіону як найбільш ефективне використання всіх корпоративних ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування регіону в даний час і його стійкий розвиток в майбутньому. При ситуаційному підході економічна безпека регіону розглядається як поняття, безпосередньо пов'язане з умовами діяльності господарюючого суб'єкта, а забезпечення безпеки регіону виступає як процес створення сприятливих умов його діяльності, при яких дотримуються інтереси суб'єкта і досягаються поставлені ним цілі [1, с. 39].

Функціональний підхід, стосовно економічної безпеки регіону, проявляється в тому, що забезпечення економічної безпеки відбувається в усіх функціональних сферах регіону, які суттєво відрізняються одна від одної за своїм змістом.

При процесному підході економічна безпека забезпечується за допомогою правильної організації, управління і вдосконалення фінансово-господарських процесів, що відбуваються в регіоні [2, с. 134].

В основі великої кількості існуючих в науковій літературі трактувань поняття «економічна безпека» лежать, як правило, системний і ситуаційний підходи. При забезпеченні економічної безпеки регіонів в політичному і економічному просторі створюються умови, що дозволяють прогнозувати і запобігати виникаючі загрози і ризики, підвищувати стійкість регіональних підприємств, створювати умови для динамічного розвитку, забезпечувати продовольчу безпеку країни [3, с. 121].

Мета статті – дослідити і проаналізувати особливості моделювання економічної безпеки регіону у контексті управління його ресурсним забезпеченням.

Виклад основного матеріалу. У стані економічної безпеки регіону можна виділити наступні ситуації: нормальна ситуація - передкризова ситуація - кризова ситуація. Нормальна ситуація (стан економічної безпеки) характеризує сталий розвиток і інтенсивне зростання економіки регіону, забезпечення високих стандартів життя населення, передбачення і протистояння зовнішнім і внутрішнім загрозам. Передкризова ситуація супроводжується порушенням функціонування окремих елементів регіональної соціально-економічної системи і є передумовою дестабілізації розвитку території за відсутності заходів для усунення впливу негативних факторів. Кризова ситуація - це стан економічної небезпеки, якому властива криза функціонування основних елементів системи - виробничого, фінансового, трудового потенціалу.

До факторів, що впливають на стан економічної безпеки регіону, можна віднести ризик - загрозу - виклик - небезпека. Ризик - ймовірність виникнення передумов, що заважають реалізації економічних інтересів і цілей забезпечення економічної безпеки регіону.

Загроза - обставина, яка може бути причиною порушення умов реалізації інтересів і цілей забезпечення безпеки регіону. Виклик - дія, яка безпосередньо заважає реалізації економічних інтересів і цілей забезпечення економічної безпеки регіону. Небезпека є заподіяння шкоди економічним інтересам і безпеці регіону.

В контексті захисного підходу економічну безпеку регіону можна визначити як захищеність від дії негативних факторів, що призводять до створення зовнішніх і внутрішніх загроз. Загрозою визначена конкретна і безпосередня форма небезпеки або сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку об'єкта дослідження. Небезпека розглянута як можливість виникнення ситуації, яка призведе до погіршення або неможливості функціонування і розвитку об'єкта дослідження.

Негативні фактори впливають на економічну безпеку регіону через зміну стану її елементів «ризик - загроза - виклик - небезпека», погіршують умови і результати функціонування регіональної системи, уповільнюють або гальмують її розвиток. Загрози економічній безпеці, викликані процесами, явищами, подіями і ситуаціями, які розвиваються як в регіоні, так і за його межами.

Для вирішення поставленого завдання у статті розглянемо поняття «сталий розвиток». Спірним питанням є утворення категорії «сталий розвиток» з декількох понять, таких як «стійкість» і «розвиток». Ряд авторів (Н.С. Давидова, О. І. Тимофеева та ін.) вважають несумісними дані поняття, обґрунтовуючи це тим, що «сталого розвитку просто не може бути - якщо є розвиток, то стабільності вже немає» [4, с. 18]. Інша група дослідників (Т. Костіна, Н.М. Мамедов та ін.) відзначають, що усталеність не передбачає відсутність зростання. Сталий суспільство буде зацікавлений в якісному розвитку, а не у фізичному зростанні.

Увага, що приділяється взаємозв'язку даних понять, обумовлюється не тільки великим значенням виробництва для національної та світової економіки, а й тим, що більшість вчених вважають, що результат боротьби суспільства за сталий розвиток буде вирішуватися саме на регіональному рівні [5, с. 78].

«Сталий розвиток» базується на системі цільових показників (індикаторів) або орієнтирів, які дозволяють об'єктивно охарактеризувати ступінь формування географічного регіону, представити аргументовану прогноз його майбутнього стану (фінансового екологічного, суспільно-політичного і т.д.) і на цій основі зробити висновок про стійкість цього стану в умовах глобального кризового менеджменту. Показники сталого розвитку покладені в основу формування економічної безпеки регіону. Однією з комплексних характеристик сталого розвитку, застосовуваної ООН, є так званий індекс розвитку людського

потенціалу, що відображає валовий внутрішній продукт на душу населення, очікувану середню тривалість життя, а також різні екологічні індикатори. Перелік визначених, приватних показників сталого розвитку, розроблений групою міжнародних експертів і рекомендований Комісією Організації Об'єднаних Націй з питань сталого розвитку, містить в собі п'ятдесят головних екологічних, фінансових і демографічних індикаторів, що оцінюють відповідність виробництва і споживання, рівень фінансового благополуччя і економічного розвитку, стану атмосфери, здоров'я і соціально-демографічних характеристик

Таким чином, аналіз системи збалансованих показників для моделювання економічної безпеки регіону є носієм інформації потреб системи управління, що дозволяє отримати достовірну і дискретну інформацію про виконання стратегії сталого розвитку та визначити поле економічної безпеки. Нами виділені чотири поля економічної безпеки регіонів в умовах глобального кризового менеджменту (поле критичної ЕБ; поле низької ЕБ; поле нормальної ЕБ; поле високої ЕБ).

Визначено стратегії розвитку економічної безпеки регіону з урахуванням поля його економічної безпеки, що дозволяють здійснювати перехід від критичного рівня економічної безпеки до високого:

1. Для рівня критичної безпеки найбільш продуктивною вважається стратегія ортогонального розвитку, яка орієнтована на досягнення швидкого ефекту. Необхідно підкреслити, що в цей період будь-який регіон не володіє запасом часу і потрібно зробити швидкі і найбільш значущі кроки для подолання кризи за допомогою здачі в оренду або реалізації незатребуваних площ, концентрації на вузькій спеціалізації, секторах.

2. Стратегія ендегенного розвитку є пріоритетною для рівня низької безпеки. Дана стратегія орієнтована на досягнення безпеки регіону за допомогою його внутрішніх запасів.

3. Для рівня нормальної безпеки прийнятною вважається стратегія інтродуктивного або інтроспективного розвитку, яка включає залучення інвесторів і отримання замовлень найбільшого обсягу.

4. Стратегія поліінтегрального розвитку характерна для зони високої безпеки регіону. Стратегічні можливості характеризують подальший розвиток і досягнення великих результатів за допомогою залучення венчурного капіталу.

Через пандемії намітилися важливі зміни в державній науково-технічній політиці провідних країн. Криза змусила влади і експертне співтовариство подивитися на довгострокові плани і прогнози проведення економічної безпеки регіонального розвитку під новим кутом. Проведено коригування цілей і планів, хоча і не кардинальна [6, с. 53].

Розглянемо особливості моделювання економічної безпеки регіону у контексті управління його ресурсним забезпеченням на прикладі різних країн.

Так у Європейському союзі вважають, що події 2020 р показали, що слід енергійніше, ніж раніше, зміцнювати науково-технічний потенціал, збільшуючи фінансування регіонів реформуючи інноваційну сферу, вирівнюючи можливості різних країн - з тим, щоб на рівних конкурувати з США і новими центрами сили, такими як Китай, Південна Корея, Індія. Однак ЄС не скасовує стратегічних цілей науково-технічного розвитку, визначених раніше, а також складу ядра ключових технологій, на яких слід зосередитися, - штучний інтелект (ШІ), мікроелектроніка, квантові обчислення, 5G і ін. Значна увага традиційно приділяється біотехнологій і фармацевтиці [7, с. 22].

На зустрічі президентів академій наук G20 26 вересня 2020 р були вироблені рекомендації щодо міжнародному порядку розвитку регіонів. Зокрема, позначений пріоритет розробок технологій повного життєвого циклу кінцевого результату. В їх основу закладено принцип 4R (Reduce, Reuse, Recycling, Renewables), що має на увазі зниження вуглецевого сліду за рахунок технологій замкнутого циклу і мінімізації витрат ресурсів. Підтримано створення на базі міжнародних організацій (наприклад, ООН) платформи для прискорення і поглиблення розвитку міжнародного співробітництва, щоб підвищити довіру і розширити діяльність в області Форсайт-досліджень. Найбільшу увагу приділено розвитку наук про життя, позначений пріоритет персоналізованої медицини, досліджень щодо підвищення ефективності систем охорони здоров'я.

Заслуговує на увагу ситуація в Індії, яка в 2020 р вийшла на п'яте місце світі за витратами на розвиток регіонів, обійшовши Південну Корею. Їх обсяг в країні постійно зростає, зараз він становить 0.86% ВВП, цільовий показник на 2023 г. - 2% ВВП і. Політика центрального уряду спрямована на організацію масштабних науково-дослідних центрів на базі державно-приватного партнерства для залучення інвестицій з різних джерел.

Пандемія COVID-19 нерівномірно позначилася на промислових секторах, посиливши негативні тенденції, що намітилися раніше. Такі компанії, як BP, Shell, Rolls Royce, Airbus і Boeing оголосили про значне скорочення числа зайнятих - на 10-20% в 2020 р, приблизно на 10-25 тис. робочих місць на компанію. За даними Товариства моторобудування, в цьому секторі за шість місяців 2020 року було скорочено 11 тис. Робочих місць 18. Безсумнівно, зниження зайнятості серйозно вплине і на сферу ІР, однак поки немає достатніх даних для кількісної оцінки цього процесу [7, с. 21].

З огляду на пандемію уряд Великобританії в 2020 р склав кошторис бюджетних витрат лише на один рік (раніше бюджет формувався на три-чотири роки). Незважаючи на фінансові труднощі в зв'язку з COVID-19 уряд підтвердив зобов'язання довести витрати держави на розвиток регіонів до 22 млрд ф. ст. в 2024-2025 рр. для досягнення поставленої раніше мети збільшення показника відносних витрат на ІР до 2027 р до 2.4% ВВП. Це завдання зафіксоване в «Дорожній карті» розвитку регіонів в умовах постпандемічного розвитку країни і переходу на «зелений» трек розвитку. Документ, розроблений в ході підготовки бюджету являє собою дискусійний матеріал для подальшої конкретизації в амбітному Плані розвитку національної інноваційної екосистеми і перетворення країни в «супердержаву в області наукових розробок і науково-технічну кооперацію». «Дорожня карта» визначає виклики і можливості для просування науки і інновацій в регіонах

Великобританії за такими напрямками, як інвестиції, регіональне зростання, підготовка професійних кадрів, дослідницька інфраструктура, залучення глобальних талантів і міжнародне співробітництво [8, р. 75].

Висновки. Очевидно, що прийняття розглянутого підходу до управління збалансованого регіонального розвитку зажадало уточнення економічного змісту категорії «ресурси регіональної економіки», а також проведення їх класифікації за наступними укрупненими напрямками:

- 1) внутрішні ресурси регіону (ті, які історично сформувалися);
- 2) завезені в регіон ресурси (в разі їх недостатності для досягнення регіональних цілей тактичного і стратегічного характеру і вирішення поточних завдань соціально-економічного розвитку);
- 3) вивезені з регіону ресурси (в разі їх надлишку і одночасно існуючої потреби в них в територіально близько розташованих регіонах).

Така класифікація регіонального ресурсного потенціалу значно полегшує працю профільних фахівців (осіб, що приймають рішення) при управлінні процесом ресурсного забезпечення розвитку економіки регіону. Цей висновок базується на можливості розробки уніфікованих стратегій управління з урахуванням специфічних особливостей кожної конкретної території на основі застосування математичних та статистичних методів, а також використання такого роду інструментарію для отримання інтегральної оцінки ефективності ресурсного забезпечення.

Таким чином, створення ефективної державної системи управління ресурсними потоками в рамках стратегії модернізації регіонального господарства на основі інновацій на базі інформаційно-інфраструктурного забезпечення території області є першочерговим завданням в імперативах переходу регіональної економіки на інноваційний шлях розвитку.

Список літератури.

1. Акофф Р. Планирование будущего корпорации. Пер. с англ. М.: Сирин; 2017. 256 с.
2. Геєць В.М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство. Х.: ВД «Інжек», 2006. 240 с.
3. Губський Б.В. Пріоритети забезпечення економічної безпеки в контексті глобалізації української економіки. Національна програма забезпечення економічної безпеки в контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: Матеріали Круглого столу. Відп. Ред. С.І.Пирожков, Б.В.Губський, А.І.Сухоруков. К.: Національний інститут українсько-російських відносин при Раді національної безпеки і оборони України, 2001. С.121
4. Давыдова Н.С., Тимофеева О.И. Устойчивое развитие города. Вопросы разработки стратегии. Муниципальная экономика. 2000. с. 18–23.
5. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Х.: Право, 2009. 312 с.
6. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: Монографія. К.: НІСД, 2003. С. 53-87.
7. EU Industrial R&D Investment Scoreboard. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2020. 114 p.
8. European Innovation Scoreboard 2020. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2020. 98 p.

References.

1. Akoff, R. (2017), *Planirovanie budushchego korporacii* [Planning the future of the corporation], Sirin, Moscow, Russia.
2. Heiets', V.M. (2006), *Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo* [Modeling of economic security: state, region, enterprise], VD "Inzhek", Kharkiv, Ukraine.
3. Hubs'kyj, B.V. (2001), "Priorities for ensuring economic security in the context of globalization of the Ukrainian economy. National Program for Ensuring Economic Security in the Context of the Strategy of Socio-Economic Development of Ukraine", *Materialy Kruhloho stolu* [Proceedings of the Round Table], National Institute of Ukrainian-Russian Relations under the National Security and Defense Council of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
4. Davydova, N.S. and Tymofeeva, O.Y. (2000), "Sustainable development of the city. Strategy development issues", *Ustojchyvoe razvytye horoda. Voprosy razrabotky stratehyi Munytsypal'naia ekonomyka*, pp. 18–23.
5. Shevchenko, S. Hrytsenko, O. and Makukha, S. (2009), *Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist' ta napriamy formuvannia* [Economic security of the state: essence and directions of formation], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
6. Zhalilo, Ya.A. (2003), *Ekonomichna stratehiia derzhavy: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Economic strategy of the state: theory, methodology, practice], NISD, Kyiv, Ukraine, pp. 53-87.
7. European Union (2020), EU Industrial R&D Investment Scoreboard, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
8. European Union (2020), European Innovation Scoreboard 2020, Publications Office of the European Union, Luxembourg.